

També catalans: fills i filles de famílies immigrades

Autoria: Marta Casas Castañé (coordinadora i redactora)

Participants al seminari: Miquel Àngel Alegre, Fathia Benhammou, Anna Escobar, Neus Ferrer, Jordi Jover, Lluís Maruny, Montse Muñoz, Ismael Palacín, Anna Piella i Fina Rubio

També catalans: fills i filles de famílies immigrades

1. L'objectiu de la publicació és recollir les conclusions i reflexions del seminari sobre fills i filles de famílies immigrades desenvolupat en el marc del programa Entrecultures de la Fundació Jaume Bofill (2001-2002). En aquest seminari s'analitzaven les diferents variables que incideixen en els processos d'inserció social dels i les joves d'origen immigrant.
Al seminari hi van participar Miquel Àngel Alegre, Fathia Benhammou, Marta Casas, Anna Escobar, Neus Ferrer, Jordi Jover, Lluís Maruny, Montse Muñoz, Ismael Palacín, Anna Piella i Fina Rubio.
2. Com a punt de partida per a l'anàlisi d'aquestes variables, es fan una sèrie de precisions conceptuals i s'estableixen alguns criteris d'anàlisi i d'actuació:
 - El concepte de *segones generacions* té un caràcter homogeneïtzador i estigmatitzador, tendint al reduccionisme culturalista. Es proposa la seva substitució per altres conceptes més descriptius: fills i filles de famílies immigrades, fills i filles d'immigrants, adolescents i joves d'origen immigrant, etc.).
 - L'ús habitual d'una noció restringida i restrictiva del concepte de cultura, genera el risc d'explicacions deterministes, que tendeixen al nou racisme.
 - La noció d'integració hauria de ser dinàmica i multidireccional, allunyada de la perspectiva assimilacionista. En el cas dels adolescents i joves, es proposa tenir en compte també la variable d'edat, ja que sovint els models d'integració són pensats des d'una perspectiva clarament adultocèntrica, allunyada de les manifestacions de les cultures juvenils.
 - S'analitza el concepte d'exclusió social i els processos que durant l'adolescència i la joventut, poden portar a situacions d'exclusió social.
 - S'estableix també la distinció entre les perspectives multicultural i intercultural, insistint en la importància d'entendre la diversitat no només en clau cultural, sinó contemplat altres factors de diversitat: cultural, social, de gènere, personal...
 - Els prejudicis condicionen les percepcions entorn d'aquest i altres col·lectius, però s'analitza la possibilitat de modificació de prejudicis, especialment a través de la hipòtesi del contacte.
3. En el tercer capítol, es fan algunes indicacions per abordar l'anàlisi i el coneixement del col·lectiu. S'insisteix en la importància d'analitzar les processos i les realitats dels fills i filles de famílies immigrades a partir de la complexitat, observant la multiplicitat de variables que poden incidir-hi i com aquestes es combinen entre elles.

En primer lloc, es destaquen algunes **variables genèriques**, que no són específiques dels fills i filles de famílies immigrades, sinó compartides pel conjunt de la població:

- Relacionades directament amb l'adolescència i la joventut:
 - Les crisis i dificultats en la construcció identitària.
 - Les tensions i enfrontaments amb l'autoritat de les persones adultes (pares, professorat, etc).
 - La voluntat de distingir-se de la infància i de tenir comportaments adults.
 - Elements relacionats amb la cultura juvenil.
 - Importància de la pertinença i l'adscripció a grups d'iguals, sovint en detriment de la pertinença familiar.
- Relacionades amb el gènere, molt lligat amb les etapes d'adolescència i joventut:
 - La definició dels rols masculí i femení, amb les tensions que comporta entre els diferents models (familiar i de l'entorn).
 - L'aprenentatge de les relacions adultes entre gèneres.
 - L'acceptació i aprenentatge del propi cos, el desenvolupament de la sexualitat.
- Relacionades amb **condicionants socioeconòmics**, especialment en el cas d'adolescents i joves que es troben en situació de precarietat o vulnerabilitat:

- Tensions provocades per la contradicció entre el model consumista imperant i la seva capacitat adquisitiva.
- Dificultats en l'accés al consum, en general, i al consum d'oci juvenil
- Dificultats per complir les expectatives socials, amb les tensions i frustracions que això pot comportar.
- Manca d'expectatives socials i laborals.

Per altra banda, s'identifiquen també algunes **variables específiques** relacionades amb les situacions de desigualtat que viuen alguns d'aquests fills i filles de famílies immigrades, i també amb el fet de procedir d'altres entorns culturals:

- Relacionades amb el marc legal: concretament, amb la llei d'estrangeria en el cas de totes aquelles persones que no hagin obtingut la nacionalitat espanyola. Aquesta legislació genera dificultats greus en la inserció laboral i una discriminació clara en molts àmbits.
- Dificultats lingüístiques, de comunicació i comprensió, derivades tant del desconeixement de les llengües de comunicació de la nostra societat com dels codis culturals i de comunicació.
- Dificultats específiques derivades dels processos migratoris familiars:
 - Experiències personals relacionades amb el procés migratori.
 - Situacions d'instabilitat del procés migratori i de precarietat econòmica.
 - Inserció en el sistema escolar.
 - Diferents bagatges personals.
 - Actitud de la societat d'acollida: té una incidència molt significativa en el desenvolupament i les oportunitats d'aquests nois i noies.

4. En aquest capítol, s'analitzen els principals espais de socialització:

En primer lloc, la **família** com a espai bàsic de socialització, i les **xarxes de suport**.

- Cal tenir en compte que els models familiars tradicionals (tant aquí com en les societats d'origen) estan experimentant transformacions significatives. Però les famílies immigrades viuen situacions de crisi i canvi acusades directament relacionades amb el procés migratori: canvi de rols entre cònjuges i entre pares i fills, afebliment i/o desaparició de la família extensa, transformacions en la construcció de l'autoritat...
- En el nou entorn es reconstrueixen les xarxes de suport: la comunitat d'origen pot assumir tasques i funcions que tenia la família extensa. La contrapartida negativa d'aquestes estructures de suport estan en el control social que en alguns casos s'exerceix de forma molt intensa.
- La relació entre la família i l'escola no sempre és fluida. Cal considerar que l'experiència de l'escola i l'educació no és la mateixa en totes les cultures, i que hi ha dificultats en la comunicació. És evident, que la forma de relació amb famílies diferents de les derivades del model occidental, també ha de ser diferent, i que l'escola té la responsabilitat d'establir noves vies de comunicació. És fonamental facilitar el coneixement de la institució escolar i el seu funcionament i oferir una bona acollida al nou alumnat i les seves famílies. Una bona comunicació amb les xarxes de suport i els seus referents, faciliten la comunicació amb les famílies i la seva participació a l'escola.

En segon lloc, l'escola:

- Com a agent fonamental de transmissió cultural és un important agent d'endoculturació (i d'aculturació per a les persones que procedeixen d'altres entorns culturals). Però també té una dimensió normativa important i, a més, un espai d'expressió i contacte en el que s'articulen les estratègies d'identificació i diferenciació dels adolescents, i en conseqüència, un espai de socialització privilegiat. Ofereix uns espais i uns temps que permeten el contacte i la modificació dels

prejudicis tant entre l'alumnat com en el conjunt de la comunitat educativa. Però no sempre l'escola és capaç de gestionar la seva pròpia diversitat interna: els models uniformitzadors de la institució escolar no s'adeqüen a la realitat social, complexa i diversificada.

- Algunes situacions molt relacionades amb els processos migratoris familiars tenen repercussions importants en les trajectòries escolars: especialment les situacions de desavantatge social, i la incorporació tardana als centres educatius. La incorporació de l'alumnat nouvingut a l'escola és un procés difícil que pot produir un estat de bloqueig emocional que dificulta no només la integració a l'escola, sinó també el seu desenvolupament personal. L'escola hauria de donar resposta a les necessitats d'aquest alumnat, encara que no pugui garantir-ne l'èxit acadèmic. Una adequada acollida, evitar les percepcions negatives derivades dels prejudicis, unes expectatives elevades sobre les oportunitats d'aquest alumnat, un bon contacte amb la resta d'alumnat..., faciliten les oportunitats d'integració.
- Hi ha **altres espais formatius** que esdevenen molt importants, sobretot per als adolescents i joves que fracassen a l'escola. Les diferents opcions per obtenir el graduat d'educació secundària i l'accés a l'ensenyament professional regulat és extraordinàriament difícil per a aquests joves. Les alternatives de continuïtat es redueixen a la formació orientada a la inserció laboral: Programes de Transició al Treball (PTT), cases d'oficis, escoles-taller, cursos de formació ocupacional.

L'oci i temps lliure tenen un paper molt important en les cultures juvenils:

- L'accés a determinades pràctiques i dinàmiques d'oci depèn en bona mesura de la posició que s'ocupa en l'estructura social, però també del gènere i del grup de pertinença ètnico-cultural.
- Com a exemple d'oci formal, l'educació en el lleure comparteix moltes de les qualitats atribuïdes a l'escola, però també presenten mancances i necessitats que dificulten l'atenció a la diversitat.
- En canvi, com a exemple d'oci informal, la presència i l'ús del carrer per part de determinats col·lectius, genera preocupació per la seva gran visibilitat i per la percepció que estan desvinculats de l'entorn i tenen una actitud incívica.

La transició cap al **món del treball**, és una de les més importants que han de viure els adolescents i joves:

- La feina, malgrat haver perdut el paper de referent que havia tingut en el passat, és també un espai important de relació, socialització i integració en la societat d'acollida. Les opcions de transició de joves amb fracàs acadèmic i dificultats socials, és restringida, i els itineraris massa curts els obliguen a desenvolupar capacitats per a les que poden no estar preparats. Aquest tipus de transicions, corren el risc d'esdevenir un fracàs en la construcció identitària. La formació és de gran importància per garantir itineraris reeixits.
- Els fills i filles de famílies immigrades, poden tenir algunes dificultats específiques: especialment les relacionades amb la legislació d'estrangeria, però també pel desconeixement de les xarxes socials, del mercat laboral i les exigències dels diferents sectors, la desigualtat en l'accés a l'oferta formativa... En aquests processos, el gènere esdevé de nou una variable significativa.

L'entorn (barri, poble, ciutat) també condiciona les oportunitats d'integració d'aquests fills i filles de famílies immigrades:

- No sempre la societat d'acollida genera mecanismes facilitadors per a la seva incorporació.
- Les administracions, especialment les locals, han desenvolupat polítiques i pràctiques per a l'acollida, però sovint les associacions, entitats i ONGs han estat pioneres en aquest tipus d'iniciatives.

5. Finalment, com a conclusions es presenten algunes orientacions i propostes per a l'acció:

- Cal establir criteris d'intervenció que evitin caure en l'intrusisme o el paternalisme:
 - El primer que ha de caracteritzar les intervencions ha de ser el respecte vers l'altre
 - Les intervencions han de tendir a la normalització, fent participar els fills i filles de famílies immigrades en els recursos existents i/o generalistes, i no a l'especialització que pot generar segregació i estigmatització
 - Cal adreçar les actuacions a col·lectius legítims: en funció de les necessitats i/o dificultats específiques, ni no pas per l'origen
 - És important reforçar els models positius, visibilitzar les trajectòries de persones que poden esdevenir referents per a aquests adolescents i joves.
- En la relació i el treball amb les famílies i les xarxes de suport:
 - Cal tenir en compte la dimensió de procés, fer una bona aproximació a les famílies, facilitar la seva participació per treballar conjuntament objectius comuns, fomentar la relació
 - És important fomentar la comunicació amb les comunitats d'origen, trobar interlocutors vàlids i accedir a les xarxes tant formals com informals de comunicació i suport.
- Des de l'escola i altres àmbits educatius:
 - Plantejar des de la perspectiva intercultural, un bon treball de l'acollida tant de l'alumnat com de les famílies en el centre, la comunicació i relació amb les famílies, l'anàlisi i adaptació del currículum, i el treball de les actituds.
 - Una part de l'alumnat d'origen estranger presenta necessitats específiques (especialment el d'incorporació tardana), a les que cal donar una atenció específica: tant en l'acollida i acompanyament, com en l'adquisició de competència lingüística en les llengües autòctones i la incorporació a l'aula ordinària
- Des dels espais d'oci:
 - És important tenir en compte les possibilitats de l'educació en el lleure i millorar la seva capacitat de treball de la interculturalitat.
 - Al carrer, cal valorar la legitimitat de l'ús i l'apropiació que alguns joves fan del carrer i dels espais públics com a espais d'oci. La possibilitat de treballar-hi passa per un treball previ d'aproximació i coneixement
- Des de la inserció laboral:
 - Per garantir la igualtat d'oportunitats, és imprescindible solucionar les dificultats que suposa el marc legal en matèria d'estrangeria. L'obtenció del permís de treball per a aquests joves hauria de ser immediata i exigir molt menys requisits.
 - Cal millorar la formació i ajustar-la a les demandes que fan els joves
 - Donar suport als itineraris d'inserció per garantir unes bones trajectòries.
- Des de l'administració i la societat d'acollida:
 - Tots els agents socials han de lluitar contra la discriminació que rep la població immigrada. Cal un treball de sensibilització amb la població i normalitzar la presència dels fills i filles de famílies immigrades com a catalans i catalanes, amb independència del seu origen
 - Les polítiques municipals, cal definir el model de municipi i de societat, en que totes les persones hi tinguin cabuda. Són importants mesures com la descentralització dels recursos, la coordinació i la transversalitat, els plans d'acollida municipals, el treball amb la població autòctona.
 - Des de les associacions, entitats i ONGs hi hauria d'haver un replantejament que evités accions paternalistes i intrusistes. Cal facilitar una bona gestió de les

entitats, fomentar espais mixtos de trobada i treball conjunt i impulsar programes específics adreçats a la formació de professionals d'origen immigrant